

**13-мавзу: Совет давлатида маъмурий
буйруқбозлик тизимининг кучайиши
ва инқирози даврида Ўзбекистон
(1946-1991 йй.)**

Режа:

- 1. Урушдан кейинги йилларда халқ хўжалигини тиклашдаги қийинчиликлар.*
- 2. Марказий Осиё республикаларининг 1985 йилдаги қайта қуриш сиёсатига жалб этилиши. Қайта қуришнинг 1985-1987 йиллардаги биринчи босқичи, 1987-1990 йиллардаги иккинчи босқичи.*
- 3. Зўровонликнинг кучайиши, қайта қуриш сиёсатидаги режасизлик ва хатоликлар. Марказий Осиё республикаларининг миллий ўзликнинг англаш жараёнининг кучайиши.*

Маъмурий-сиёсий биқиқлик

- ▶ 1980-йилларнинг бошларида совет сиёсий тизими, хўжалик юритиш усули ўзининг ривожланиш имкониятларини батамом тугатди.
- ▶ Маъмурий-сиёсий биқиқлик кучайди, жамият аъзолари меҳнат интизоми пасайди, лоқайдлик, бефарқлик кучайди. 80-йиллар ўрталарида совет жамиятида «қайта қуриш» бошланди.
- ▶ Қайта қуриш ҳақида М. С. Горбачев КПСС МК нинг апрел (1985 йил) пленумида таклиф киритди.
- ▶ Унда Маҳсулот ишлаб чиқариш учун 2 марта кўп табиий ресурслар, энергия, инсон меҳнати сарф этилиши, темир, пўлат, станоклар ишлаб чиқариш бўйича дунёда 1-ўринни эгаллашига қарамасдан мамлакатда рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқаришнинг йўлга қўйилмаганлиги қайд этилди.

- ▶ 80-йилларнинг ўрталарида СССРнинг ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, маънавий ҳаётида инқирозли вазиятнинг янада кескинлашуви рўй бера бошлади. Қайта қуриш концепцияси чекланган бўлиб, у СССРни тараққиётини таъминлай олмас эди.
- ▶ Қайта қуриш йилларида Ўзбекистонда ижтимоий-сиёсий ҳаёт ёмонлашди.
- ▶ Республикада миллий урф-одатлар, анъаналар, қадриятлар топталди, бунинг оқибатида халқ орасида лоқайдлик, ишончсизлик ва норозилик кучайди.
- ▶ Фарғона фожеаси юз берди. Миллий ўзликни англаш бошланди.
- ▶ Ўзбек тилига давлат тили мақомини берилиши, пахта яккаҳокимлигини тугатилиши, экологик ҳолатни соғломлаштирилиши Ўзбекистонда долзарб масала сифатида кўтарилди.

Қайта қуришнинг 1-босқичи (1985-1987-йиллар)

маъмурий-ташкилий тадбирлар аввалгидек буйруқбозлик асосида олиб борилди

Бу босқичдаги вазифа - илмий-техника тараққиёти ютуқларини ишлаб чиқаришга жалб этиш асосида жамиятда туб иқтисодий тараққиётни жадаллаштириш ва унинг асносида инсон омилини фаоллаштириш эди.

Қайта қуришнинг дастлабки даврларида асосий эътибор иқтисодиётни ривожлантиришга қаратилди.

1986 йилда қайта қуриш ва ижтимоий муносабатларга алоҳида эътибор берилди.

1986 йилдан мамлакат иқтисодий аҳволи ёмонлашди, 1987 йил январидан ишлаб чиқариш суръатлари кескин пасайди.

1- босқич мағлуб бўлди

Қайта қуришнинг 2-босқичи (1987-1990 йиллар)

жамиятинг барча жабҳаларини комплекс тарзда ислох қилишга ҳаракатлар булди

Асосий мақсад совет жамиятини тўлиқ демократлаштириш деб айтилди

СССРда сайлов тизимини ўзгартириши тўғрисидаги Қонун (1988 йил декабри) қабул қилинди

80-йиллар 2-ярмида иқтисодий инқироз бошланди

Қайта қуришнинг 3-йилида бу сиёсат тўлиқ мағлуб бўлди

Марказ ўз таъсирини кучайтириш мақсадида Ўзбекистонда "Ўзбек иши», «Пахта иши» каби уйдирмаларни ўйлаб топди

1984-1990 йилларда 30-50-йилларида содир бўлган қатағонлардан кам бўлмаган бедодликлар юз берди

Қайта қуриш сиёсати ҳам СССР давлатини муқаррар инқироздан қутқариб қола олмади. Давлатда инқироз бошланди. Иттифокдош республикаларда миллий ўзликни англаш ва мустақиллик сари дадил қадамлар қўйилди

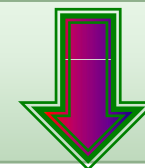
80-йилларнинг 2-ярмида Ўзбекистондаги ижтимоий-сиёсий воқелик жамият аъзоларининг ижтимоий фаоллигини оширди

Академик Эркин Юсупов (1928-2003) публицистик мақолаларида марказ ўйинларини очиб берди

80-йиллар ўрталаридан вазият ўзгарди. А.Қодирий, Чўлпон, Фитрат, Усмон Носир, М.Шайхзодаларнинг миллатчилик, панисломизм ва пантуркизмда айбланиб, қатағон қилинганликлари очиб ташланди

30-40-йиллар ва 50-йиллар бошларида сиёсий қатағон қилиниб қатл этилган ва қамоқларга ташланган халқимизнинг асл фарзандлари оқланди. «Чиғатой гурунги», «Миллий иттиҳод», «Миллий истиқлол», «Ботир гапчилар» сингари «аксиланқилобий гуруҳлар» вакиллари оқланди

1937 -1939 йилларда қамоққа олиниб отиб ташланган 6920 та зиёлининг қатағон қисмати ўрганилди

1989 йил 20 октябрда Ўзбекистон ССР халқ депутатлари сайлови ҳақида ва Ўзбекистон ССР халқ депутатлари маҳаллий советлари депутатлари сайлови ҳақида қонунлар қабул қилинди

1990-йил июнида ўтган Олий Кенгашнинг 2-сессияси республика Президенти И. Каримов раислигида 64 кишидан иборат Конституция яратиш комиссиясини тузди

80-йиллардаги «этник омил» республикаларнинг Марказдан қочиш сиёсатига, сўнгра СССР парчаланиб кетишига олиб келди

1985-1991 йиллар ўзбекларнинг руҳиятида жиддий силжишлар, миллий онг, демократия, кўппартиявийлик тизими шаклланиши даври бўлиб тарихга кирди

Иқтисодиётда турғунликнинг чуқурлашуви

- Ўзбекистоннинг 1985-1991- йиллардаги иқтисодий ҳолати советлар ҳукмронлиги даврининг бевосита ва мантиқий давомини ўзида ифодалади.
- 80-йиллар ўрталарида иқтисодий ҳаётда сустлаштириш механизми тўла шаклланди.
- 1985 йил апрелидан сўнг марказий иқтисодий органларни қайтадан тузиш, банк тизимини қайта қуриш сиёсатини ишлаб чиқиш юзасидан чора-тадбирлар амалга оширилди.
- СССРда етиштириладиган пахтанинг 65%, пилланинг 60% дан ортиғи, каноپнинг 80-90%, қазиб олинадиган олтин, симоб, волфрамнинг салмоқли миқдори Ўзбекистонда ишлаб чиқариларди.

- Ўзбекистон аҳолисини табиий газ билан таъминлаш миқёси 20% га яқинини ташкил этди, холос.
- Пахтанинг атиги 10% Ўзбекистонда қайта ишланарди.
- 1981-1985 йилларда ялпи ижтимоий маҳсулот 3,4% ортган бўлса, 1986-1990 йилларда бу 2,2%ни ташкил этди.
- 80-йилларнинг ўрталаридан миллий даромад ишлаб чиқариш бўйича Ўзбекистон бошқа республикалардан ортда қолди.
- Иқтисодий ислохотлар 1987 йил эълон қилинди.
- 1986-1987 йилларда иқтисодиётни барқарорлаштириш бўйича бирорта самарали йўл изланмади. 1990 йилгача қайта қуришнинг мақсади сунъий «режали бозор» тизимини ташкил қилишдан иборат бўлиб қолаверди.
- 80-йилларнинг 2-ярмида Ўзбекистон иқтисодиётига жиддий салбий таъсир этган ҳолатлардан бири - 1984-1989 йиллардаги қатағонлар, «десант»лар, «Пахта иши» оқибатлари бўлди.
- 1990 йил ўрталаридан бошлаб Ўзбекистоннинг янги раҳбарияти республикани чуқур иқтисодий инқироздан олиб чиқиш учун жиддий ҳаракат бошлади.

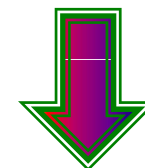

Уголовное дело Кушнарченко - одно из тысяч, объединенных "хлопковым делом". Но он один из немногих, попавших под расстрел

Ўзбекистонда президентлик бошқарувининг шаклланиши

1-босқич - 1990 йилнинг март-октябри

- 1990 йил 23 мартда Ўзбекистон ССР Президенти лавозимини таъсис этиш, Ўзбекистон ССР Конституциясига ўзгартиришлар тўғрисида Қонун қабул қилинди
- 1990 йил 24 мартда 12 чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Советининг 1-сессияси республика Компартияси 1-котиби бўлган И.Каримовни Ўзбекистон ССРнинг 1-Президенти этиб сайлади

2-босқич 1990 йил 1 ноябрдан янги конституция қабул қилинган давргача бўлган даврни ўз ичига олади

- 1 ноябр куни Ўзбекистонда ижроия ва бошқарув ҳокимиятининг тузилишини такомиллаштириш, Ўзбекистон ССР Конституциясига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиши тўғрисида Қонун қабул қилинди;
- Президентлик ҳокимияти билан Вазирлар Кенгашининг ижроия-бошқарув ҳокимияти қўшиб юборилиб, кейингиси Президент ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасига айлантирилди. Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг 2-сессияси (1990 йил 20-июн) «Мустақиллик Декларацияси»ни қабул қилди;
- Унинг кириш қисмида: «Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Кенгаши ўзбек халқининг давлат қурилишидаги тарихий тажрибаси ва таркиб топган бой анъаналари, ҳар бир миллатнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини таъминлашдан иборат...". «Мустақиллик Декларацияси» Ўзбекистоннинг 1991 йил 31 августгача мавжуд бўлган бошқарув, ҳуқуқий фаолиятини таъминлади;
- Сессияда "Ўзбекистон Республикасининг Давлат Мустақиллигини эълон қилиш тўғрисида" Қонун қабул қилинди. 17 моддадан иборат бу Қонунда Ўзбекистон Республикаси асосий белгилари аниқланди. Мазкур Қонун мустақил республика учун Конституция родини ўйнайдиган бўлди.

Мустақилликка ҳаракат даврида маънавият

- 80-йиллар ўрталаридан қайта қуриш туфайли театрда реал ҳаётга мурожаат қилиш ҳоллари кўрина бошлади;
- Шукрулло, Саид Аҳмад, Э.Воҳидов, Ў.Ҳошимовларнинг асарларида маъмурий-буйруқбозлик даврида республикада пайдо бўлган носоғлом муҳитни ёритишга кенг ўрин берилди;
- И.Султоннинг «Қодирийнинг ўтган кунлари», Ш. Бошбековнинг «Темир хотин» асарлари шуҳрат қозонди;
- Сурхондарё, Қўқон, Наманган театрларида ҳам мукамал асарлар сахнага қўйилди;
- Қашқадарё вилояти мусиқали ва драма театрида вужудга келган ахлоқий-руҳий ҳолат натижасида бу театрдан ёш режиссёр А. Абдуназаров бошчилигида бир гуруҳ ажралиб чиқиб «Мулоқот» театр студиясини ташкил этиши, иқтидорли режиссёр Б.Йўлдошев билан бирга бир гуруҳ ёш, истеъдодли актёрларнинг Ҳамза театридан «Ёш гвардия» театрига ўтиб кетиши театр санъатида демократик жараёнларнинг бошланганидан далолат беради;

- 1986-1990 йилларда Ўзбекистон миллий маданиятининг ривожланишида маълум силжишларга эришилди;
- 80-йиллар ўрталарида Наврўз миллий байрами ва исломга қарши расмий ҳаракатлар мисолида яққол кўринди;
- 1987 йил ўзбек тилида асарлар чоп этиш 1980 йилдагига нисбатан 0,9 млн нусхага камайди ва 1988 йил жами 10,6 млн нусхага етди: ҳар бир ўзбек ўқувчисига атиги 0,7 тадан китоб тўғри келди;
- 1984 йил Ўзбекистондаги олий ўқув юртларида 47,2% талабалар барча фанларни рус тилида ўрганганлари ҳолда, ўзбек тилида бу рақам 39,5 %га етди;
- Қишлоқларидаги кутубхоналар жамғармасининг 60-90%ини рус тилидаги китоблар ташкил этарди.

МИЛЛИЙ АРМИЯНИ ШАКЛЛАНТИРИШДАГИ ЖОНБОЗЛИК

Мамлакатимизда ҳуқуқий демократик давлат, фуқаролик жамияти барпо этиш йўлида авваламбор асосий устувор йўналишларидан бири миллий армияни шакллантиришдир.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов 1990 йил 5 июнда Ўзбекистон Компартиясининг XXII съездида “Ўтмишдан сабоқ чиқариб, келажакка ишонч билан” номли маърузасида “Биз, армия хизматиغا салбий муносабатни келтириб чиқарган сабабларни бартараф этиш учун омилкорлик билан ҳаракат қилишимиз шарт”, деган эди.

- ҳарбий қисмларда интизомнинг бўшашиб кетгани,
- уставга хилоф муносабатлар мавжудлиги,
- ўз фарзандларимизни уларга нисбатан нохуш хатти-ҳаракатлардан ва белгиланган қонунларнинг бузилишидан муҳофаза қилиш учун барча ишларни қиламиз, деб таъкидлайди муаллиф.
- Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг ташаббуси билан Ўзбекистон ССР Олий Совети Иттифоқ органларига йигитларимизнинг хизматни ўташ тартибини ўзгартириш тўғрисида бир қанча долзарб вазифалар қўйилгани, чунончи, қурилиш қисмларига чақирилган йигитлар Туркистон ҳарбий округи ҳудидида хизматни ўташлари тўғрисида масала ҳал этилгани ҳақида ахборот бериб, бу борадаги амалий ишларга тўхталади.

- Ана шундай чиқишлардан кейин бу соҳадаги аҳвол ўзгариб, чақирув комиссияларига Олий Совет ва маҳаллий советларининг депутатлари жалб этиладиган бўлди.
- Ўзбекистондан чақирилган йигитларнинг барча жанговар қисмларда ҳарбий хизматни ўташ шарт-шароитлари республика жамоатчилиги тамонидан қатъий назорат остига олинди.
- Миллий армиямизни шакллантириш йўлидаги дастлабки дадил ҳаракатлар ҳақида сўз борганда биз учун мардлик, азму шижоат, Ватанга садоқат тимсоли бўлган буюк Амир Темур бобомизнинг муборак номини миллий қадриятларимиз аёвсиз топталган ўша таҳликали даврда Юртбошимиз жасорат билан тилга олиб, бу улуғ зотга ўз ҳурматини билдирган
- Тарихга муносабат масаласида коммунистик қараш, синфий ёндашув ҳали ўз таъсирини йўқотмаган бир шароитда советларнинг юқори минбаридан туриб Соҳибқирон бобомиз номини тилга олиш, юритиш раҳбар одамдан чинакам жасорат, айти пайтда улкан тафаккур ва донишмандлик фазилатларини талаб этишини англаш қийин эмас.

Мустақиллик декларациясида миллий армияни шакллантириш хақидаги бандлар

1990 йил 20 июнда бўлиб ўтган Ўзбекистон ССР Олий Советининг 2-сессиясида Мустақиллик декларацияси қабул қилинди. У 12 бўлимдан иборат бўлиб, унда миллий армияни шакллантириш билан боғлиқ бўлган айрим бандлар қуйидагилардан иборат эди:

1. Ўзбекистон ССРнинг демократик давлат мустақиллиги республиканинг ўз ҳудудида барча таркибий қисмларида ва барча ташқи муносабатлардаги танҳо ҳокимлигидир.

2. Ўзбекистон ССРнинг давлат ҳудуди чегараси дахлсиз ва бу ҳудуд халқнинг муҳокамасига қўйилмай туриб, ўзгартирилиши мумкин эмас.

3. Ўзбекистон ССРда давлат ҳокимияти унинг ҳудудига кирадиган барча таркибий ва бўлинмас қисмлари устидан амалга оширилади ва шу ҳудудда яшайдиган аҳолига тааллуқлидир ва ҳ.к.

*1991 йил 25 августдаги Ўзбекистон
СССР Президентининг
Фармонига кўра:*

- ❖ Республика ҳудудида жойлашган СССР ИИВ ва Давлат Хавфсизлиги комитети Ўзбекистон ССРнинг қонуний тасарруфига олинди.
- ❖ Республика ва унинг фуқоролари хавфсизлигини, манфаатларини муҳофаза қилишни назарда тутди.
- ❖ Республика ҳудудида жойлашган СССР ИИВнинг ички қўшинлари бевосита Ўзбекистон ССР Президентига бўйсундирилди.
- ❖ Ўзбекистон ССР ИИВ, ДХҚ, прокуратураси ва адлия органлари, шунингдек, республика ҳудудида жойлашган ички қўшинлар, Туркистон ҳарбий округи қисмлари ва қўшилмалари партиядан холи қилинди ва ҳ.к.

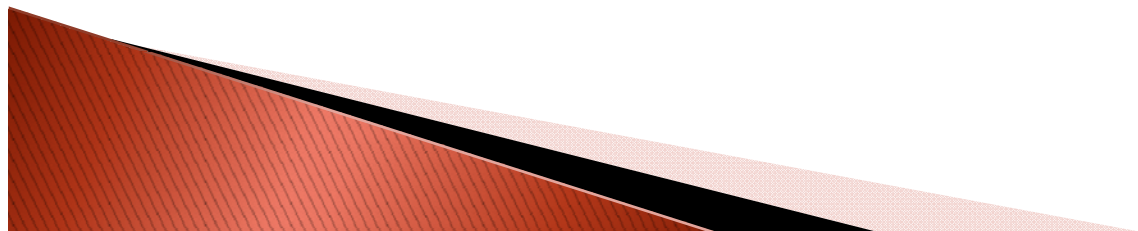
ИИВ тизимида рўй берган ўзгаришлар

- ❖ Президентнинг бевосита кўрсатмаси билан республика ИИВнинг маъсул лавозимларига малакали маҳаллий кадрлар қўйилди.
- ❖ Тизим раҳбарлиги халқ тақдирига бефарқ бўлмаган, унинг орзу армонлари билан яшайдиган кишилар қўлига ўтгач, ишда жиддий ижобий ўзгаришлар юзага келди.
- ❖ Уюшган жинойтчилик, босқинчилик, автомашиналарни олиб қочиш сингари ўнлаб жинойтларнинг пайи қирқилди. Собиқ Иттифоқ ҳудудида авж олиб кетган автомашина ўғирлигини оладиган бўлсак, агар 1990–1991 йилларда бир кунда ўртача 154 жинойт расмий рўйхатга олинган бўлса (рўйхатга тушмаганининг эса саноғи йўқ эди!), айти масалада Президентимиз кўрсатган қатъият туфайли 1992 йилга келиб бир йилнинг ичида бундай бемазагарчиликларга чек қўйилди.

- ❖ Бу тадбирларнинг ҳуқуқий асоси бўлиб эса 1990 йил 31 октябрида Президент имзолаган “Милиция ходимларини ижтимоий ва ҳуқуқий жиҳатдан ҳимоя қилишни кучайтириш тўғрисида”ги Ўзбекистон ССРнинг қонуни, Вазирлар Маҳкамасининг 1991 йил 25 октябрда қабул қилинган “Ўзбекистон Республикасининг ИИБ тўғрисида”ги 270-сонли қарори хизмат қилди. Мазкур ҳужжатларнинг қабул қилиниши билан ИИБ фаолиятига доир энг муҳим масалалар ўз ечимини топди.
- ❖ Уларда ички ишлар ходимларининг асосий вазифалари, ҳуқуқ ва бурчлари аниқ курсатиб берилди, иқтисодий ва ижтимоий муаммоларни ҳал этиш чоралари белгиланди. Ҳар бир мансабдор шахснинг ҳуқуқ ва маъсулияти алоҳида курсатилиб, вазирликнинг янги структураси тасдиқланди. Энг муҳими – бу тизим фаолиятини молиялаш, ходимларга унвонлар бериш ва лавозимларга тайинлаш республика ихтиёрига олинди. Шу тариқа юртимиз ички ишлар тизими ўз мустақиллигини қўлга киритди.

Собиқ СССР давлатининг 1984-1989 йилларда ИИ соҳасида олиб борган сиёсати

- ❖ 1984–1989 йилларда “Ўзбекистонда социалистик қонунчиликни тиклаш” шиори остида республика ҳуқуқ-тартибот идораларининг барчасига Марказдан минглаб одамлар жўнатилди. Бу идоралар орасида шахсий таркиби, ҳаракатланиш ҳудуди ва таъсир кучи нуқтаи назаридан энг йириги ҳисобланган Ўзбекистон ССР ИИВга собиқ Советлар мамлакатидан ҳаммаси бўлиб 150 та ходим келди.
- ❖ 1984 йилда 5 та, 1985 йилда 33 та, 1986 йилда 86 та, 1987 йилда 27 та, 1988 йилда 2 та, 1989 йилда 3 та “осойишталик посбони”, бировдан сўраб–сўрамай, Ўзбекистонга “ташриф буюрган”.
- ❖ Бу “кутилмаган меҳмонлар”нинг асосий мақсади – социалистик қонунчиликни таъминлаш эмас, балки ўзбек халқини таҳқирлаш эвазига хизмат пиллапояларидан кўтарилиш эди.
- ❖ Ўзбекистон ССР ИИВ таркибида ишлаган шовинистик кайфиятдаги бу кишилар ўзлари каби прокуратура ва суд тизимида тушурилган “десантчи”лар билан тил бириктириб, бир хил сиёсат юритишган. Гдлян ва Иванов бошчилигидаги “десант” амалга оширган қонхўр терговлар қанча–қанча инсонлар, бутун–бутун оилалар бошига чексиз хўрлик, кулфатлар келтирган эди.

Ислом Каримовнинг 1990 йил 5 июнда Ўзбекистон Компартиясининг XXII съездида “Ўтмишдан сабоқ чиқариб, келажакка ишонч билан” деган мавзудаги маърузасида қуйидаги муҳим ҳолат ва вазифалар қайд этилди:

- Ўтмишнинг асосий сабоқлари.
- Республикамизнинг ижтимоий–иқтисодий аҳволи.
- Маънавий сиёсий вазият ва уни барқарор қилиш чоралари
- Самарали мустақил иқтисодиёт учун курашиш.
- Ўзбекистон ССРнинг сиёсий суверенитетини таъминлаш.
- Жамиятнинг маънавий ва ахлоқий соғломлиги учун жавобгарлик.

Аскарлари бақувват юрт қудратли бўлур!

“Мустақиллик даврида ёш давлатимиз, унга қудрат бахш этгувчи заҳматкаш халқимиз давлат ва жамият қурилишининг турли жабҳаларида беқиёс ютуқларни қўлга киритганини ғурур билан таъкидлаб ўтиш мумкин. Дунё харитасида янги, ўз овозига, ўз ўрнига эга бўлган мустақил Ўзбекистон давлатининг пайдо бўлганини ҳозир ҳеч ким, ҳатто ғанимларимиз ҳам инкор эта олмайди.

Ўтган давр ичида, сиёсий, ижтимоий, иқтисодий, маънавий соҳаларда эришган ютуқларимизнинг энг биринчи, энг асосий омили бу мамлакатимизда ўрнатилган тинчлик–хотиржамлик, миллатлараро тотувлик, мамлакат хавфсизлигини сақлаш борасидаги чора–тадбирлар бўлди, деб ишонч билан айта оламиз.

Чунки фақат тинчлик бўлган мамлакатдагина сиёсий, ижтимоий, иқтисодий ислохотларни муваффақиятли амалга ошириш мумкинлигини тарих ҳам, ўтган кунларимиз ҳам исбот қилиб турибди. Аммо мустақилликнинг асл моҳиятини тушуниш, унинг қадрига етиш учун ҳозирги кунда фақат ютуқларимиз тўғрисида гапириш кифоя қилмайди. Мустақилликка қонсиз, қурбонларсиз эришган бўлсак-да, айтиш жоизки, мустақилликнинг юки оғир. Бу юкни кўтара олиш, мустақилликни сақлаб қолиш нақадар оғирлигини қўшнилариимизнинг тақдири исбот этиб турибди. Узингиз ўйлаб кўринг, сарҳадлари ва хавфсизлигини ҳимоя қилишда бошқа давлат қуролли кучларига муҳтож мамлакатларнинг тўла мустақиллиги ҳақида гапириш мумкинми?

Ўзбекистонни ўз таъсир доирасига киритишни истаган ва бунинг учун барча найрангларни, қолаверса, ҳарбий кучни ҳам ишлатишга тайёр бўлган кучлар қуршовида Ватанимизнинг мустақиллигини сақлаш учун беҳисоб қийинчилик ва изтиробларни бошдан кечиришга тўғри келди. Айниқса, ҳозирги кунларда бутун жаҳондаги энг таҳликали минтақалардан бири бўлган бизнинг минтақамизда тинчлик ва хавфсизликни таъминлаш учун қанчалик оқилона сиёсат юргизиш кераклигини, сабот ва матонат зарурлигини ҳаётнинг ўзи исбот этаяпти”.

“Мустақил – бўлсанг мустақил бўл! Давлат бўлсанг – давлат бўл!”. Президентимиз айтган бу сўзлар унинг мамлакатимиз тақдири, келажаги ҳақидаги ташвишли ўйларининг қисқа ва маънодор ифодаси бўлди, десак янглишмаймиз.

Бу иборада мустақилликни эълон қилиш билан кифояланиб бўлмаслиги, уни сақлай билиш, бунинг учун эса ўз халқини ички ва ташқи душманлардан ҳимоя қила олиш, унинг тинч–тотув яшашига имконият яратиш, ўз сарҳадларини ҳимоя қилиш, мудофаа қудратини таъминлаш зарур экани ҳақидаги фикр мужассам.

*Президентимизнинг мустақиллигимизнинг
дастлабки кунларидан бошлаб муҳофаа
масалаларига катта аҳамият бериши*

Президентимизнинг узоқни кўзлаб, мустақиллигимизнинг дастлабки кунларидан бошлаб муҳофаа масалаларига катта аҳамият бергани сабабларини ва бу аслида ҳозирги кундаги мамлакатимиз тинчлиги, халқимиз осойишталигининг гарови бўлганини тушиниб етиш қийин эмас.

Уша вақтларда мустақилликка эришган қўшни давлатлар ўз йигитларини ҳарбий хизматга чақирса-да, уларнинг ҳарбий хизматни ўташи учун тайёр гарнизон, қурол-аслаҳа, ҳарбий техникаси йўқлиги, ҳаттоки аскарлар оддий ётоқ билан таъминланмагани сабабли ҳарбий билетларига гўёки хизматда деб муҳир босиб, бир-икки ой уйда кўринмаслик шарти билан қўйиб юборилгани маълум.

Бундан ташқари, қўшниларимиз шўролар давридан қолган техника ва қурол-яроғларни бир кунлик фойдани ўйлаб арзон баҳоларга хорижий мамлакатларга ёки турли фирмаю компанияларга сотиб юбориб, танг аҳволда қолгани экстремистик гуруҳларнинг хуружлари пайтида яққол сезилиб қолди. Бунинг акси ўлароқ, бизнинг юртимизда маҳаллий ҳарбий кадрларни тайёрлаш масаласи доимо Юртбошимизнинг диққат марказидаги устувор масала бўлиб келмоқда.

Президент ташаббуси билан Тошкент, Самарқанд, Фарғона ва Урганч шаҳарларида ҳарбий мутахассисликларга тайёрлайдиган лицейлар ташкил этилди, Қуролли кучлар академияси, Тошкент умумқўшин командирлиги, Самарқанд автомобилчи командир-муҳандислар, Чирчиқ танкчи командир-муҳандислар, Жиззах ҳаво кучлари (авиация) олий ҳарбий билим юртлири, Тошкент ахборот технологиялари университетининг махсус факультети 28 йўналишдаги ҳарбий мутахассислик бўйича малакали зобит кадрлар тайёрлаб келмоқда. 1990 йилда маҳаллий зобитлар ҳарбий кадрларнинг бор-йўғи 0,6 фоизини ташкил қилган бўлса, ҳозирда уларнинг сони 80 фоизга етгани шу борада амалга оширилган кенг кўламли ишларнинг мевасидир.

Тарихан қисқа даврда бундай улкан натижаларга эришиш осон кечмади

Бунга ишонч ҳосил қилиш учун бундан 20–22 йил аввалги вазиятни эслаб ўтайлик. XX асрнинг 80–йилларнинг охири 90–йилларининг бошларида ҳали Совет Иттифоқи мавжуд бўлган ва Марказда қандай бўлмасин Иттифоқни сақлаб қолишга ҳаракат кетаётган бир вақтда бунинг энг кучли воситаларидан бири шўро ҳарбий кучлари ҳисобланар эди.

Уша даврларда Иттифоқ бўйича энг кўп ҳарбийга чақириладиган йигитлар айти бизнинг Ўзбекистондан бўлгани кўпчиликка маълум. Ҳар йили 320 минг нафарга яқин йигитларимиз шўро қуроли кучларига хизматга чақирилар эди. Шунини алоҳида таъкидлаб ўтиш зарурки, ўша даврларда ўзбек йигитлари нафақат ҳаётнинг бошқа жабҳаларида, балки қуроли кучлар сафида ҳам камситилар эди. Яъни, йигитларимизнинг аксарият қисми ҳарбий хизматга чақирилиш баҳонасида қурилиш батальонларига жалб этиларди. Улар икки йил давомида ҳарбий техникани кўрмай, қуролини бир марта бўлса-да қўлида тутмай, мардикорлик билан шуғулланиб қайтар

Бу сиёсат аслида Биринчи жаҳон уруши давридаги чор Россияси қўллаган мардикор олиш сиёсатнинг давоми эди. Чор Россияси фақат уруш вақтида мардикорликка сафабар этган бўлса, шўролар давлати тинч даврда ҳам ҳарбий хизмат баҳонасида йигитларимиздан текин ишчи кучи сифатида фойдаланиб келди. Бундай сиёсатни оқлаш мақсадида Марказдагилар асоссиз баҳоналарни рўқач қилар эди. Масалан, юридик фанлари доктори Галина Литвинованинг матбуот орқали ўзбекларни ҳарбий-тарихий тажрибага эга бўлмаган миллат, деб баҳолашининг ўзи бизга бўлган муносабатнинг рўйи рост, ошкора кўриниши эмасми?! Ваҳоланки, Афғонистондаги урушга сафарбар қилинган аскарларнинг купчилигини ўзбек йигитлари ташкил этган. Демак, уруш даврида ўзбеклар ҳарбий хизматга лойиқ эди-ю, тинч даврда фақат мардикорликка яроқли бўлибди-да? Бу ҳам шўролар шовинистик сиёсатининг кўринишларидан бири эди”

“

Афғон уруши даврида энг кўп темир тобутлар Ўзбекистонга келган эди. Уруш, табиийки, қурбонсиз бўлмайди. Лекин, ачинарлиси шундаки, афғон уруши тамом бўлса-да тинч даврда ҳам Ўзбекистонга келаётган темир тобутларнинг оқими тўхтамади. Фақат 1989 йилнинг ўзида Ўзбекистонга 430 та тобутнинг келгани фикримизнинг далилидир. 1990 йилларда ҳам бу даҳшатли жараён давом этди. Бу ҳақда ёзувчимиз Уткир Ҳошимов КПСС съездининг (1990 йил июнда) минбаридан туриб, сўнгги ярим йилнинг ўзида 300 га яқин ўзбек хонадонига ҳарбийдан тобутлар келганини ошкора айтганида, унинг гаплари бўҳтонга чиқарилган эди. Бунини исботлаш мақсадида тузилган махсус комиссия “масалани ўрганиб”, Ўзбекистон вакилининг 40 кишига янглишганини айта олди, холос. Майли, шундай ҳам бўлсин. Аммо ўйлаб кўринг, тинч даврда 300 га яқин ўзбек хонадони “ўғлим эр йигит бўлди”, деб энди кучга тўлган, орзу-умидлари бисёр ўғлонларини орзу-ҳавас билан ҳарбийга юбориб, кўп ўтмай уларнинг жасадини олгани ўша даврнинг энг даҳшатли ҳақиқати эмасми?.. Ҳатто, Косово урушида ҳам қурбонларнинг сони бунчалик кўп бўлмаган эди

Устига устак, ўзларини “демократия ҳимоячилари” деб атаган “Эрк” ва “Бирлик”даги доҳийчалар қурбонлардан сохта обрў орттириш йўлида фойдаланиб, уларни мусулмон одатларига биноан тезда қабрга қуйиш ўрнига кўчама-кўча кўтариб, одамларни хайрсиз курашга чорлагани дард устига чипқон бўлди... Ғаразли мақсадларда ҳар қандай фитна ва найранглардан тап тортмайдиган бундай кимсалар учун бегуноҳ қонларнинг тўкилиши арзимас нарса эди. Ҳали Иттифоқ тарқалиб улгурмаган бу таҳликали даврда Узбекистон Республикаси Президенти қатъият билан масалани қон тўкмасдан, тинчлик билан ҳал қилиш йўлини тутди”.

Миллий армияни шакллантиришнинг ҳуқуқий пойдевори

“Ўзбекистон мустақиллиги эълон қилинган бўлса-да, ҳали СССР Мудофаа вазирлиги ва унинг қуроли кучлари сақланиб турган бир пайтда бундай кучга қарши тик бориш, “ётган илоннинг бошини қўзғаш” оғир оқибатларга олиб келишини яхши тушунган Президентимиз ҳарбий соҳада ишни босқичма-босқич ҳал этиш йўлидан борди.

1991 йил 6 сентябрь куни эълон қилинган Ўзбекистон Республикасининг Мудофаа ишлари вазирлигини тузиш тўғрисида Президент Фармони бу йўлдаги биринчи қадам бўлди.

Бу янгиликни “ҳазм қила олмаган” Кремль Ўзбекистон Президентига тазйиқ ўтказишга ҳаракат қилди. СССР Мудофаа вазири Е.Шапошников ғайриодатий туюлган бу ҳолдан хавотирга тушиб, Президентимизга телефон қилган пайтда Ўзбекистон Республикаси Мудофаа ишлари вазири этиб тайинланган Рустам Аҳмедов Президентимиз ҳузурида бўлган экан.

Унинг хотирлашича, СССР мудофаа вазири Ислон Каримовга ғазаб билан: “Ислон Абдуғаниевич, биз билан маслаҳатлашмай Мудофаа ишлари вазирлиги жорий қилибсиз, вазир тайинлабсиз. Ўзингизни мустақил деб эълон қилган бўлсангиз–да, ҳали СССР деган қудратли давлат мавжуд. Буни ўзингиз ҳам яхши биласиз. Ҳатто Украина ҳам генерал Морозовни республика Мудофаа вазири этиб тайинлаётганида биздан рухсат олган эди”, деб пўписа қилади. “Умуман, Сизга армиянинг нима ҳожати бор, ҳарбий комиссариат нимага керак? Ахир СССР мудофаа вазирлигининг қудратли Туркистон ҳарбий округи Ўзбекистонда бўлса!” деб коса тагида нимкоса қабилида бу ҳарбий салоҳият билан чўчитмоқчи бўлади. Уларнинг ёрдамисиз Ўзбекистон ўз хавфсизлигини таъминлай олмаслигини писанда қилинганда, куни кеча мустақилликка эришган мамлакатнинг мустақил президентининг жавоби шундай бўлди: “Биринчидан, республика Мудофаа Ишлари вазирлиги жорий қилиниши ва вазирнинг тайинланиши – ҳуқуқий жиҳатдан ҳам, сиёсий жиҳатдан ҳам ҳал қилинган масала. Иккинчидан, бу масалада Сиз билан келишишни асоссиз деб ҳисоблайман”. Қатъий жавоб олган Иттифоқ вазири анча ҳовуридан тушиб, республика мудофаа ишлари вазири билан кейинги ҳамкорлик учун танишмоқчи эканини билдиради. Президент: “Мадомики, сиз Ўзбекистон Республикасининг мудофаа ишлари вазири билан ҳамкорлик қилиш мақсадида танишишини истасангиз, мен уни Москвага юбораман, танишиб оласизлар”, деб жавоб беради.

СССР мудофаа вазири билан суҳбатни тугатгач Президент Аҳмедовга қарата: “Сен мустақил республика мудофаа ишлари вазири сифатида Москвага борасан. Лекин у ерга фуқароча кийиниб боргин. Негаки, сен полковниксан, у эса – маршал. Ҳарбий кийимдаги погонларинг Иттифоқ мудофаа вазири билан мустақил давлатнинг мудофаа ишлари вазири сифатида тенгма–тенг гаплашишингга йўл қўймайди”, дейди.

Ўша вақтларда СССР мудофаа вазирлиги ва унга бўйсунувчи Туркистон ҳарбий округи ҳар қандай қулай вазиятда Республика Мудофаа ишлари вазирлигини тан олмаслигини кўрсатишга ҳаракат қилди. Бу пайтда Туркистон ҳарбий округи қўмондонлик таркибининг фақат икки–уч фоизигина ўзбекистонлик бўлиб, қолганлари

Шунинг учун ҳам янги ташкил топган, на қўшини, на қуроли кучлари, на ҳарбий техникаси ва қурол-аслаҳасига эга бўлган республика Мудофаа вазирлиги Туркистон ҳарбий округи билан ўз муносабатларини эҳтиёткорлик билан олиб бориши лозим эди. Чунки ҳар қандай низо бизга зиён етказиши мумкин эди. Шунини тушунган Президентимиз мудофаа вазирини ўз ҳузурига чақириб, республикада осойишталикни сақлаб қолган ҳолда, мудофаа қудратини оширишнинг чуқур ўйланган йўл-йўриғини беради. Бу ишларни ортиқча ҳиссиётга берилмасдан, босиқлик билан, қон тўкилишига йўл қўймай ҳал қилиш зарурлигини уқтиради.

*Мамлакатимиз дахлсизлигини таъминлаш учун биринчи
галда куйидаги ишларни бажариш лозим эди:*

1

- Ҳарбий комиссариатларни республика ихтиёрига ўтказиб, собиқ Иттифок армиясига аскар юборишни тўхтатиш.

2

- Иттифокда хизмат қилаётган ўзбекистонлик аскар ва зобитларни республикага қайтариб олиб келиш.

3

- Ўзбекистон ҳудудида жойлашган барча ҳарбий гарнизон ва қисмларни республика тасарруфига ўтказиш.

Министрлар Советининг қарори билан бирма-бир ҳарбий комиссариатлар, Фуқаролар муҳофазаси штаби ва ДОСААФ республика ихтиёрига олинди (кейинчалик ДОСААФ “Ватанпарвар” ташкилотига айлантирилди). Ҳарбий комиссариатларнинг республика ихтиёрига ўтказилиши йигитларимизнинг Иттифоқда хизмат қилишларига чек қўйди. Навбатдаги вазифа Ўзбекистон ҳудудидан ташқарида хизмат қилаётган ҳарбий зобит ва аскар йигитларимизни Ватанимизга қайтариб келиш эди.

Собиқ шўролар давлатининг турли чеккаларида ҳарбий хизмат ўтаётган, бироқ мустақиллик нафасини туйган йигитларимиз СССР армиясида хизмат қилишдан бош тортдилар. Таъкидлаш лозимки, фақат ўзбекларгина эмас, ўзларини Ўзбекистон фуқароси, Ўзбекистонни Ватани деб билган турли миллат вакиллари бўлган зобит ва прапоршиклар ҳам Ўзбекистонда хизмат қилиш истагани билдира бошлади.

Ўзбекистон Қуролли Кучлари

Ўзбекистон Қуролли Кучлари мамлакатимиз миллий манфаатларини, суверенитети, ҳудудий яхлитлигини ҳамда аҳоли тинчлигини ҳимоя қилиш, урушлар ва қуролли можароларнинг олдини олиш учун давлат томонидан ташкил этилган ва сақлаб турилган ҳарбий бирлашмалар, қўшилмалар, қисмлардан иборат.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг 1991 йил 31 августдаги “Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги тўғрисидаги” баёнотида “Давлат мустақиллигини, ҳудудий яхлитлигини, фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқи ва эркинлигини ҳимоя қилиш мақсадида Ўзбекистон Республикасида Мудофаа ишлари вазирлиги ва Миллий гвардия тузилади. Республика ҳудудида жойлашган собиқ СССР ИИБ, СССР ДХҚ ҳамда Ички қўшинлари Ўзбекистон Республикаси юрисдикциясига олинади”, деб кўрсатилган эди.

Бу қоидалар 1991 йил 31 августда қабул қилинган “Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг асослари тўғрисида”ги қонунда мустаҳкамланди ва “Ўзбекистон Республикаси Мудофаа ишлари вазирлигини тузиш, Миллий гвардия ва муқобил хизматни ташкил этиш ҳуқуқига эга” деб ҳуқуқий жиҳатдан мустаҳкамланди. Бу амалда ёш республикамиз учун ҳарбий сиёсатни амалга ошириш ҳуқуқини берди.

Мудофаа ишлари вазирлигининг ташқил этилиши

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1991 йил 6 сентябрдаги фармонига асосан, Мудофаа ишлари вазирлиги ташқил этилди, унинг штат тизими ва ваколатлари белгиланди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1991 йил 10 сентябрдаги фармонига биноан мудофаа вазири айни вақтда Миллий гвардия қўмондони этиб тайинланди.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1991 йил 25 октябрдаги қарорига биноан Мудофаа ишлари вазирлигининг ҳуқуқий мақоми, тузилиши ва низомлари тасдиқланди.

Туркистон ҳарбий округи бошқарув органлари негизида Мудофаа ишлари вазирлиги Бош штаби ва бошқармалари тузилди.

“Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг асослари тўғрисидаги” қонун ҳамда 1991 йил 30 декабрдаги МДХ Кенгашининг Қуролли Кучлари Чегара қўшинлари ҳақидаги Минск қарори асосида 1992 йил 1 февралдан собиқ Иттифоқ тизимидаги қўшинларнинг маблағ билан таъминланиши тўхталишини инобатга олган ҳолда Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши 1992 йил 10 январда “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган СССР ИИВнинг ҳарбий қисмлари ва ўқув муассасаларини Ўзбекистон Республикаси

Унда Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган собиқ Иттифоққа қарашли Ички ишлар ва Мудофаа вазирлигининг қисмлари, бирлашмалари, қўшилмалари, олий ўқув юртлари, ҳарбий тузилмалари мамлакатнинг қонуний тасарруфига олиниши белгиланди.

Қарор асосида ҳарбий хизматчилар, уларнинг оила аъзолари, ҳарбий муассасалардаги ишчи хизматчиларга, собиқ Иттифоқ армиясида хизмат қилган нафақадорларга ижтимоий ва ҳуқуқий ҳимоя кафолатланди.

1992 йил 24 мартда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган Чегара қўшинлари бўлинмалари ҳақида”ги фармони билан Республика Миллий хавфсизлик хизмати қошида Чегара қўшинлари бошқармаси ташкил этилди ва Урта Осиё Чегара қўшинлари бўлинмалари унинг тасарруфига ўтказилди.

1992 йил 18 майда “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган ҳаво десанти қўшинлари, ҳарбий транспорт авиацияси, разведка қўшинлари, таъминот қисмлари ҳақида”ги фармон билан бу қўшинлар республика тасарруфига ўтказилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1992 йил 12 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган Ҳаво ҳужумига қарши ҳарбий қисмлар ҳақида”ги, 13 ноябрдаги “Ўзбекистон ҳудудида жойлашган кимёвий ҳарбий қисмлар ҳақида”ги фармонлари билан мамлакатимиз ҳудудида жойлашган мазкур турлардаги қўшинлар республика тасарруфига олинди ва сифат жиҳатидан такомиллаштирилди.

Шу тарзда мустақил мамлакатимиз Қуролли Кучларини барпо этишнинг ташкилий даври якунланди.

Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари ҳарбий округлари:

- ❖ Шимоли-ғарбий ҳарбий округ (Қорақалпоғистон Республикаси, Хоразм вилояти, округ штаби Нукус шаҳрида);
- ❖ Жануби-ғарбий махсус ҳарбий округ (Бухоро, Навоий, Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятлари, округ штаби Қарши шаҳрида);
- ❖ Марказий ҳарбий округ (Самарқанд, Жиззах, Сирдарё вилоятлари, округ штаби Жиззах шаҳрида);
- ❖ Тошкент ҳарбий округи (Тошкент шаҳри ва Тошкент вилояти, округ штаби Тошкент шаҳрида);
- ❖ Шарқий ҳарбий округ (Андижон, Наманган, Фарғона вилоятлари, округ штаби Марғилон шаҳрида).
- ❖ Ўзбекистон Республикаси ўз Қуролли Кучларини тузишда БМТнинг ҳуқуқий меъёрлари, Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик бўйича Хельсинки яқунловчи акти каби халқаро ҳужжатларнинг барча талабларига риоя қилди.

Мудофаа ишлари вазирлигининг

Мудофаа вазирлигига

айлантирилиши

- 1992 йил 3 июлдаги Президент фармонида мувофиқ Мудофаа ишлари вазирлиги Мудофаа вазирлигига айлантирилди.
- Ўзбекистон Республикасининг “Мудофаа тўғрисида”, “Умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўғрисида” ҳамда “Муқобил хизмат тўғрисида”ги қонунлари қабул қилинди.
- 1993 йилнинг 22 ноябрида “Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари ҳарбий қисмининг Жанговар Байроғи тўғрисида”ги Президент фармони имзоланиб, Қуролли Кучлар Жанговар Байроғининг ягона намунаси белгиланди.
- Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг 1993 йил 29 декабрдаги Ўзбекистон Республикасининг “Ватан ҳимоячилари кунини белгилаш тўғрисидаги” қонунига биноан 14 январь мамлакатимизда Ватан ҳимоячилари куни, деб эълон қилинди.

Президентимизнинг саъйи-ҳаракатлари туфайли қисқа вақтда миллий армиянинг профессионаллашуви

Умуман, мустақиллик йилларида Президентимизнинг ҳар томонлама чуқур ўйланган сиёсати боис мамлакатимиз хавфсизлиги ва барқарорлигини, сарҳадларимиз дахлсизлигини ишончли ҳимоя қилишга қодир, ихчам, тезкор, замонавий қурол яроғ ва ҳарбий техника билан таъминланган миллий армиямиз шаклланди.

Қуролли кучларни бошқаришнинг янги тизими яратилди, қўшинларнинг тузилиши ва жанговар таркиби, ташкилий–штат қурилиши тубдан ўзгарди. Офицер ва сержант кадрларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини оширишнинг замонавий талабларга жавоб берадиган тизими вужудга келди. Президентимиз, Қуролли Кучлар Олий бош қўмондони Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Қуролли Кучларининг 19 йиллиги муносабати билан Ватан ҳимоячиларига байрам табригида кўрсатиб ўтилганидек, мамлакатимиз хавфсизлиги ва барқарорлигига раҳна соладиган ҳар қандай хатти–ҳаракатларга қарши Қуролли Кучларимизнинг муносиб ва самарали зарба бериш имконияти ҳамда тайёргалигини танқидий баҳолаб бориш, жанговар тайёргарликни мустаҳкамлаш, ҳарбий қисм ва бўлинмаларни модернизация қилиш, замонавий қурол–яроғ ва ҳарбий техника, профессионал ҳарбийларни шакллантиришни таъминлайдиган узлуксиз тизимни янада такомиллаштириш каби чора–талбирлар Ватанимиз мустақиллигини

Мустақилликка қадар инсон манфаати, ҳуқуқ ва
эркинликларининг поймол этилиши

Президентимиз Ислам Каримов республика раҳбари бўлиб иш бошлаган биринчи кунлариданоқ инсон манфаатларини, халқимиз манфаатларини энг асосий устувор масала сифатида кун тартибига қўйди. Бунини Юртбошимиз 1989 йил 24 июнда Министрлар советида бўлиб ўтган йиғилишдаги нутқи яққол тасдиқлайди.

Ушбу нутқнинг асосий қисми бутун юртимиз, жумладан, Фарғона водийсида яшаётган аҳолининг ўткир муаммоларини ечиш, хусусан, одамларни иш билан, қўшимча даромад манбалари билан таъминлаш, маҳаллий муҳандис-техник кадрлар, ишчиларни тайёрлаш, ёшларга эътибор, ижтимоий соҳадаги адолатсизликларга барҳам бериш масалаларига бағишланган эди.

Совет СССР иқтисодиётида зиддиятларнинг келайиб бориши

Маълумки, XX асрнинг 60-йилларидан бошлаб совет СССР иқтисодиётида зиддиятлар кўчайиб борди,

Амалдаги хўжалик юритиш механизмларининг мазкур зиддиятларни бартараф этишга ноқобиллиги намоён бўла бошлаган эди.

Иқтисодиётга сарф-харажатлар ортсада, ривожланиш суръати кескин пасайиб бораверди.

Ишлаб чиқаришни техникавий ривожлантиришда ва аҳоли турмуш даражасида ғарб мамлакатларидан анча орқада қолиш кўзга ташланди.

КПССнинг барча съездларида ривожланишнинг интенсив шаклига ўтиш зарурлиги қайта-қайта таъкидланган бўлса-да, амалда бу вазифалар қуруқ гаплигича қолаверди.

Бошқарувнинг маъмурий-буйруқбозлик тизими яратган самарасиз механизм ижтимоий-иқтисодий ҳаётда прогрессив қайта ўзгаришларни, иқтисодиётни ислоҳ қилиш йўлидаги (1979 йил)...

Режали раҳбарлик қилиш сиёсати ва унинг оқибатлари

Партия ҳужжатларидаги социализмни ҳар томонлама режали ривожлантириш ғояси, аслида ягона ҳукумрон мақсадга – марказлашган мустабид давлатни мустаҳкамлашга қаратилган эди. “Режали раҳбарлик қилиш, ривожланишда сарф–харажатдан иборат бўлган ёндашув, республикаларда ишлаб чиқаришнинг бир соҳага ихтисослашиб, иқтисодий мажбурият даражасига кўтарилиши, халқ хўжалигининг барча тармоқларига, моддий ва номоддий ишлаб чиқаришга, ижтимоий–маданий жабҳаларга таъсир этиб, иқтисодий ўсишнинг умумий динамикасини издан чиқариб юборди”.

“Бир қарашда Л.Брежнев раҳбарлик қилган, тарихда, “Турғунлик” деб ном олган даврда мамлакатда бирмунча сокинлик ва тинч тараққиёт таъминланганлиги...”

Бироқ, инсоннинг энг катта иқтидори – даҳолик қудрати сўндирилди. У тўғридан-тўғри ишлаб чиқариш воситаси бўлиб қолди.

Фикрламай яшаш, инсон тафаккурини чеклаш, муносабат билдириш каби ақлий салоҳият барҳам топди.

Мутелик ва тобелик кайфияти чуқур илдиз отди. Бу аста-секинлик билан ўз ўтмишини унутиш, келажакка кўр-кўрона назар ташлаш ва шунчаки кун кечириш кайфиятини чуқурлаштирди”.

“Ҳаётга бефарқ қараш, лоқайдлик аксарият кўпчиликнинг яшаш тарзига айланди. “Совет кишиси” ўз соясидан чўчиб яшайдиган бўлиб қолди. Чунки юрагининг туб-тубига қўрқув билан қозиқ қилиб қоқилган тобелик, мутелик туйғуси уни тирик мурда ҳолига солиб қўйган эди”.

Манфаатларнинг тавсифланиши

Субъектлари бўйича

шахсий

гуруҳий

умумжамият

Йўналиши бўйича

иқтисодий

ижтимоий

сиёсий

маънавий

Инсон манфаатлари ва турмуш сифатига таъсир кўрсатадиган омиллар

Аҳолининг моддий неъматлар билан таъминланиши

Аҳолининг саломатлиги ҳолати ва соғлиқни сақлаш ва тиклаш

Таълим олиш имконияти

Табиий муҳитнинг ҳолати

Аҳоли даромадлари ва бандлик даражаси

Инфляция даражаси

Маънавий муҳитнинг барқарорлиги

Аҳолининг уй-жой билан таъминланиши

Мустақилликкача бўлган давр қишлоқ аҳолисининг тоза ичимлик суви ва табиий газ билан таъминланиши, соғлиқни сақлаш, таълим ва маданият соҳаларида бир қатор ижтимоий муаммоларни юзага келтирди.

Масалан, республиканинг табиий газ билан таъминланиш даражаси бори-йўғи 4 фоизни ташкил этарди.

Сурхондарё вилоятида бу кўрсаткич 3,2 фоизни, Қашқадарёда 5,7 фоизни, Наманганда 10,5 фоизни, Андижонда 11 фоизни ташкил қиларди ёки қишлоқ аҳолисининг ичимлик суви билан таъминланиш даражаси Хоразм вилоятида 13,2 фоизни, Бухоро вилоятида 15 фоизни, Қорақалпоғистон Республикасида эса бу рақам 21,4 фоизни ташкил этарди.

Умуман, сув ва иссиқлик, электр энергияси, темир йўл ва автомобиль йўллари, коммуникация тармоқлари етиб бормаган бўм-бўш чекка қишлоқларимиз ҳам мавжуд эди.

Мустақилликкача бўлган даврда Республиканинг табиий газ билан таъминланиш даражаси

Вилоятлар	Фоизи
Республика бўйича	4
Андижон	11
Қашқадарё	5,7
Наманган	10,5
Сурхондарё	3,2

Мустақилликкача бўлган даврда қишлоқ аҳолисини ичимлик суви билан таъминланганлик даражаси

Вилоятлар	Фоизи (%)
Республика бўйича	4
Бухоро	15
Хоразм	13,2
Қорақалпоғистон Республикаси	21,4

Иттифок даврида (1988 йил) аҳоли жон бошига тўғри келадиган исътемоЛ моллари обороти

Иттифокдош Республикалар	Сўм (рубль)
Ўзбекистон	768
СССР	1282
Украина	1213
Балоруссия	1414
Қозоғистон	1071
Грузия	1163
Қирғизистон	879
Арманистон	1035
Туркманистон	860
Эстония	1965

Совет даврида миллий қадриятларнинг топталиши

Мустабид тузум даврида халқимизнинг ҳақиқий тарихи, бой маданий мероси, урф-одат ва анъаналари, Наврўз байрами, Рамазон ва Қурбон ҳайитларини нишонлаш, динга ҳурмат билан муносабатда бўлиш тақиқлаб қўйилган эди. Имом Бухорий, Имом Термизий, Баҳоуддин Нақшбанд ва бошқа азиз-авлиёларимиз, Амир Темур, Жалолиддин Мангуберди, Бобур сингари улуғ аждодларимиз меросига нисбатан адолатсизлик ҳукм сурди.

Айрим маҳаллий раҳбарлар амал пиллапоясидан кўтарилиш илинжида ўз аждодлари миллий қадриятларни рад этишгача боришди.

Халқимизнинг урф-одат ва анъаналари, маданияти обдан оёқости қилинди, она тилининг қўлланиш соҳаси сунъий тарзда чеклаб қўйилди. Ҳатто, шундоқ ҳам миллий анъаналардан анча олисда бўлган айрим санъат турлари ҳам кимларгадир қабул бўлмади ва уларни

1980 йилларда совет давлатининг кадрлар сиёсати

Иттифоқда раҳбарлик лавозимини Ю.Андропов эгаллаган, даврда мамлакатда кадрларни танлаш ва жой-жойига қўйиш сиёсати қаттиққўллик билан олиб борилди.

Кўп йиллар ДХҚни бошқарган бу шахс, ўз тажрибасидан келиб чиққан ҳолда, мамлакатда тобора чуқурлашаётган инқироз сабабларини раҳбар кадрлар фаолиятига боғлади. КПСС МҚнинг 1983 йил июндаги пленумининг биринчи иш кунида КПСС МҚнинг котиби К.Черненко қилган маърузада ҳам жамиятдаги порахўрлик иллатларининг асосий сабабларини “бирон-бир ходимнинг хатоларидан, ривожланишнинг аниқ муаммоларидан ва қийинчиликларидан” қидириш лозимлиги таъкидланди.

Ўзбекистонда “ўзбеклар иши” деб номланган қатағоннинг бошланиши

Собиқ Иттифоқ раҳбарлари Совет давлатини қамраб олган инқироз ҳолатларини мавжуд тузум негизида эмас, балки юзага келган салбий иллатларда деб, Ўзбекистонни тажриба–синов майдони сифатида танлаб олиб, тарихда “пахта иши”, кейинчалик “ўзбеклар иши” деб номланган сиёсий кампанияни бошлаб, аслида бутун юртимиз халқига қарши қатағонни амалга оширишга киришгани “Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида” китобида кўплаб далиллар орқали кўрсатиб берилди.

1983 йил сентябрда СССР Бош прокурори А.Рекунов топшириғига кўра, СССР Прокуратурасининг алоҳида муҳим ишлар бўйича терговчиси Т.Гдлян бошчилигида мамлакатнинг турли минтақаларидан тўпланган 200 кишидан иборат тергов гуруҳи тузилиб, Ўзбекистонда фаолият бошлайди.

Марказдан республикамизга юборилган текширувчилар эса маҳаллий шарт-шароитни ҳисобга олмай, ўзбек халқининг миллий манфаатлари, маданияти, кадр-қиммати паймол этади.

Ўзбекистон ССР КП МҚ, Республика Министирлар Совети, Ўзбекистон ССР Олий Совети, Ўзбекистон ССР Прокуратураси, Ўзбекистон ССР ИИВ каби муҳим бошқарув бўғинлари шундай кадрларнинг қўлига ўтади. Улар республикадаги ижтимоий-сиёсий вазиятни янада кескинлаштириб юборади.

Натижада “Ўзбекистон тергов усуллари ўқитилган”

Марказ кадрлар сиёсатини оғишмай амалга оширишда ўзга миллатга мансуб бўлган раҳбар ва кадрларга нисбатан мунтазам таъқиб ва ўзига хос қатағонлар уюштириб турди. Худди шу йилларда республика раҳбариятига сиёсий иродаси бўш кишиларнинг келиши натижасида Марказдан 400 га яқин “Кадрлар тўдаси” юборилди.

Юртимизга “қонун посбонлари” сифатида гўёки адолат ўрнатиш учун келган “десантчи”лар томонидан содир этилган қонунбузарлик ва жиноятлар, маҳаллий кадрларнинг кенг кўламда қувғин қилиниши, жиноятчиликнинг босқинчилик, ўғирлик, товламачилик, қотиллик каби ўта оғир

1984-1985 йилларда Ўзбекистонда болалар ўлими
(Ҳар 1000 нафар туғилган чақалоқдан бир ёшгача ўлгани)

Вилоятлар	1984 йил	1985 йил
Қорақалпоғистон АССР	51,0	62,5
Андижон	41,6	42,6
Бухоро	51,2	49,2
Жиззах	41,7	46,7
Қашқадарё	39,5	40,6
Навоий	45,7	44,9
Наманган	44,1	43,3
Самарқанд	52,3	50,3
Сурхондарё	56,6	55,2
Сирдарё	37,9	41,6
Тошкент вилояти	35,3	36,4
Фарғона	44,9	50,1
Хоразм	55,9	50,4
Тошкент шаҳри	31,9	33,1
Республика бўйича	45,1	46,2

XX асрнинг 80–90–йилларида Ўзбекистонда етиштирилган пахта хомашёсининг 93–94 фоизи, олтиннинг барчаси Марказга олиб кетилган ҳолда, маҳаллий аҳолининг истеъмол маҳсулотларига бўлган эҳтиёжи тобора ошиб борган. Бу эҳтиёж асосан собиқ Иттифоқнинг бошқа минтақаларидан дон ва гўштнинг 70 фоизи, картошканинг 60 фоизи, қанд, қуруқ сут ва болалар озиқ–овқатларининг 100 фоизи ва бошқа маҳсулотлар юртимизга олиб келинган.

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг пахтадан бошқа ҳамма соҳалари қисқартирилиши оқибатида ўзбеклар фақат пахта етиштирувчи деҳқонларга айлантирилди. Саноат, транспорт, алоқа тармоқлари энг қуйи кўрсаткичларда амалга оширилди. Ижтимоий соҳа, фан, таълим, маданият ва соғлиқни сақлаш ривожини Иттифоқ

Шўро даврида шахсий чорва ҳам «хусусий мулкчилик қолдиқлари» сифатида давлат томонидан шафқатсизларча талон-торож қилинди. Миллионлаб шаҳар, айниқса, қишлоқ аҳолиси уй-жойсиз ва томорқасиз қийналиб яшарди. Кўпгина муаммоларнинг негизи айнан шу масалага бориб тақалишини билган республика раҳбари бу соҳага ҳам алоҳида эътибор қаратди: «Қаранг, бугунги кунда қишлоқларимизда 240 минг оиланинг ери йўқ, 1 миллион 800 мингдан кўпроқ ҳовли эса уй-жой қурилиши ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш учун кенгайтиришга жуда муҳтож бўлиб турибди».

Бундан ташқари бир вақтлар одамлар қишлоқ жойлардан мажбуран саноат марказларига олиб борилган. Бухорода, Фарғонада, Андижонда катта-катта тўқимачилик комбинатлари қурилди, бу корхоналарга 60–70 километр узоқдан ёш қизларимиз ва йигитларимиз олиб келиб ишлатилди.

80–йилларнинг охирига келиб, собиқ империя заифлашиб, республикалар ўзларига эркинлик талаб қила бошлади. Бундай жараёнлардан таҳликага тушиб қолган мустабид тузум раҳбарлари халқларни тутқунликда сақлаб қолиш мақсадида турли фитна ва ифволар уюштирди. Шу тариқа улар вазиятни издан чиқариб, “Сиз Марказсиз мустақил яшай олмайсиз, акс ҳолда, шунақа даҳшатли хунрезликлар рўй бераверади”, деган машъум фикрни одамлар онгига синдирмоқчи бўлди.

М.Горбачев (1985–1991) СССРга раҳбарлик қилган даврда ноҳақ сталинча қатағонга учраган, зўрлаб кўчирилган халқлар тақдири масалалари юзасидан бир қатар комиссиялар ташкил этилган бўлса–да, вазият деярли ўзгаришсиз қолаверди. Бир неча йиллар мобайнида тўпланган муаммолар миллатлараро муносабатларда ҳам ўз аксини топди. Ўзбекистондаги бу ҳолатни Фарғона воқеалари ва

Шу ўринда ана шу воқеалар тафсилотини яна бир бор эслатиб ўтамиз. 1989 йил 23 майдан бошлаб Фарғона вилоятининг кўпгина туман ва шаҳарларида, фавқулодда ҳодиса юз берди. Аввало, Қувасойда бошланган жанжал икки кундан сўнг Тошлоқ туманига, ундан сўнг эса Марғилон ва Қўқон шаҳарларига кўчди. Ушбу фожиада 103 киши ҳалок бўлди, 1011 киши жароҳатланди. 757 та уй, 27 та давлат объекти, 275 та автотранспортга ўт қўйилди. Оммавий чиқишларга қатнашганларнинг сони ўттиз мингга яқинни ташкил этди. Етказилган зарар бир неча миллион сўмдан иборат бўлди.

Фарғона вилоятидаги воқеалар тугаганидан сўнг ҳам ҳар хил миш-мишлар натижасида Тошкент вилоятининг Паркент ва Бўка туманларида баъзи кимсалар томонидан нохуш воқеалар уюштирилди. “Наманган ҳақиқати” газетаси, 1989 йил 1 август.

Ўзбекистонда XX асрнинг 90-йиллари бошидаги ижтимоий-сиёсий вазият кескинлашишига қўшни Қирғизистоннинг Ўш, Ўзган, Жалолобод ҳудудларида бўлиб ўтган воқеалар ҳам таъсир этди. Миллий зиддиятларнинг кескинлашиб, қонли тўқнашувларга айланиб кетишида азалдан қондош бўлган икки халқнинг ҳам айби йўқ эди. Мазкур воқеалар совет ҳокимияти олиб борган миллий сиёсатнинг асоратли оқибатлари эди.

Ўш воқеаларидан сўнг СССР Олий Советининг Миллатлар Совети СССР Олий Совети Президиуми топшириғига биноан Г.К.Крючков раҳбарлигида СССР халқ депутатларининг гуруҳи Ўш вилоятидаги вазиятни ўрганиб чиқади. Натижада мазкур можароларнинг жавобгарлари вилоят ва Қирғизистон ССР сиёсий раҳбарияти экани таъкидланади.

Фарғона, Бўка, Паркент, Наманган, Ўш воқеаларини бир-биридан айри ҳолдаги ҳодисалар деб бўлмайди. Уларнинг барчаси бутун мамлакатда кескинлашиб бораётган ижтимоий-сиёсий инқирознинг давоми,

СССР раҳбарияти ва давлатнинг бошқа органлари миллий муносабатлар негизида можаролар келтириб чиқариб, халқлар бошига қўрқув ва даҳшат солиш йўли билан мамлакатнинг парчаланишини олдини олмоқчи бўлди. Воқеаларнинг таҳлили миллатлараро муносабатлар борасидаги тўқнашув ва фожиаларнинг туб илдизлари анча чуқур ва мураккаб эканидан далолат берди. Бағрикенг, меҳмондўст, адолатпарвар ўзбек халқи ўз тарихи давомида ҳеч қачон, ҳеч қандай миллий асослардаги фожа ва қирғинларда қатнашмаган. Аммо, миллий можароларни ташкил этган ички ва ташқи кучлар республикадаги оғир иқтисодий–ижтимоий вазиятдан, ишсизлик ва бошқа қийинчиликлардан фойдаланиб қолди. Мутахассисларнинг хулосаларига кўра, Фарғона, Ўш ва Душанбедаги воқеалар аниқ ишланган сценарийлар билан амалга оширилган. Уларнинг натижасида Марказ бу республикаларга кучли дахл қилиши ва бошқарувни ўз қўлига олиши керак эди. Фавқулодда вазиятнинг жорий этилиши ва ҳарбий кучларнинг олиб келиниши мустақиллик сари интилаётган ҳаракатларга зарба беринчи лозим эди. Марказ уюштирган бундай қабих сиёсат амалга олмади. Бунда, ҳеч шубҳасиз, Ислом

Инсон ҳуқуқ ва эркинликларининг таъминланиши

1989 йил 23 июнь куни бўлиб ўтган Ўзбекистон Компартияси МҚнинг XIV пленумида Ислон Абдуғаниевич Каримов Ўзбекистон Компартияси МҚнинг биринчи котиби бўлиб сайланди. Маълумки, республикамиз раҳбари сифатида И.А. Каримов иш бошлаган пайтда ўлкамизда узоқ йиллар давомида ҳукм сурган коммунистик мафкура ва фақат хомашё етказиб беришга асосланган бир ёқлама иқтисодий сиёсат ҳар бир соҳада ўзининг ҳалокатли салбий таъсирини кенг миқёсда кўрсата бошлаган эди. Аммо, Ўзбекистоннинг янги раҳбарияти томонидан янгича сиёсат асослари ишлаб чиқилиб, халқимизнинг қадр-қимматини ҳимоя қилиш, миллий мустақилликка эришиш сари дадил ҳаракатлар бошланди.

И.А.Каримов республикамиз раҳбари этиб сайланиб ишга киришган куннинг эртасигаёқ, яъни 24 июнь куни Ўзбекистон ССР Министрлар Советида катта мажлис ўтказди ва унда нутқ сўзлади. Бу нутқ моҳият эътиборига кўра унинг Ўзбекистон раҳбари сифатидаги биринчи нутқи экани билан ҳам алоҳида тарихий аҳамият эгадир. Ушбу чиқишда унинг сиёсий

25 июнь куни эса, жанжал-тўполонлар алангаси ичида қолиб кетган Фарғонага йўл олади. Ловиллаб ёнаётган уйлар, таҳлика ва саросимага тушган шаҳар ва қишлоқлар, қаҳр-ғазабга тўлган одамларнинг ичига дадил кириб боради. Улар билан чин дилдан, ҳеч нарсани яширмасдан очиқ гаплашади. Бу инсонларнинг шу вақтга қадар ҳеч ким эшитмаган оҳунолаларини тинглаб, ўзининг юракдан чиққан самимий ва ҳаққоний сўзлари билан бамисоли уларнинг қалбидаги жароҳатларга малҳам қўйгандек бўлади, кўнгилларда сўнган умид учқунларини уйғотади. Тартиб-интизомни тиклаш, қон тўкилишининг олдини олиш бўйича бутун масъулиятни ўз зиммасига олиб, аниқ чора-тадбирлар кўради.

Албатта, республика раҳбари сифатида Фарғона воқеаларининг сабаб ва оқибатлари ҳақидаги маълумотлар билан ўз кабинетида ўтириб ҳам танишиши, керакли қарорларни қабул қилиши мумкин эди. Аммо ўша пайтдаги аксарият партия арбобларига хос бўлган бундай ҳонанишинлик, кабинетдан чиқмай иш юритиш принципи унга мулақо бегона эди. У ҳаётнинг қайноқ нафасини бевосита ҳис қилган яхши-ёмон кунларда халқ билан бирга

**Ўзбекистон ССР областларида томорқа ва ер участкалари
ажратиш тўғрисидаги 1989 йил 1 октябргача бўлган маълумот**

Областлар	Ер участкаси олган оилалар	Ажратилган ер (гектар ҳисобида)
ҚҚАССР	1400	350
Андижон	15216	1250
Бухоро	24340	5114
Қашқадарё	0	0
Наманган	31467	2608
Самарқанд	10330	1013
Сурхондарё	3010	301
Сирдарё	750	73
Тошкент	11847	1190
Фарғона	18376	1905
Хоразм	4326	638
<i>Республика бўйича</i>	<i>121056</i>	<i>14444</i>

1989 йил 17 августда Ислом Каримов бошчилигида республика ҳукуматининг Тошкентда бўлиб ўтган кенгайтирилган йиғилишида аҳолига томорқа ва шахсий участкалар ажратиш масаласи муҳокама қилинади ва «Қишлоқда яшовчи ҳар бир оилани томорқа билан таъминлаш, уларга яқка тартибда уй-жой қуриш учун барча шарт-шароитларни яратиб бериш ҳақида» қарор қабул қилинади. Ушбу тарихий ҳужжатда қишлоқда яшовчи ҳар бир кишига ўртача 25 сотихдан ер ажратиб бериш ва томорқа майдонларини қарийб 4,5 баробар кўпайтириш кўзда тутилган эди.

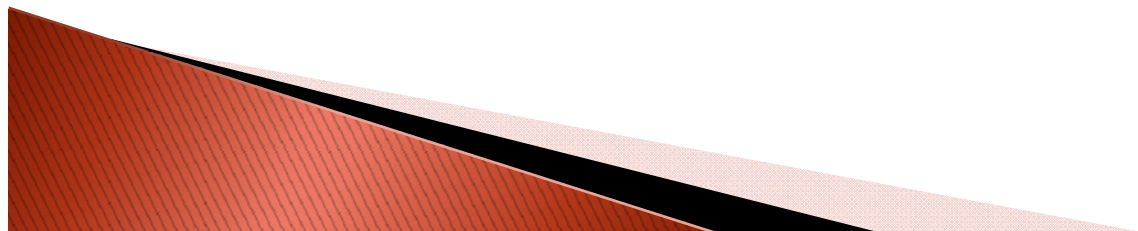
1989 йили Ислом Каримовнинг ташаббуси билан одамларга жуда катта миқдорда узоқ муддатли кредит-қарзлар берилди, уй-жой қуриш учун қурилиш материаллари, аҳолининг чорваси учун дағал ем-хашак ажратилди. 80-йилларнинг ўрталарида йилига 3 миллион квадрат метр уй-жой қурилган бўлса, 1989 йили яратилган қулай имкониятлар туфайли бу кўрсаткич 4,9 миллион квадрат метрни ташкил этди. Яқка тартибда уй-

Юртбошимизнинг Ўзбекистон Компартияси МКнинг 1989 йил 19 августдаги XVI пленумида сўзлаган нутқида ҳам республикадаги социал аҳволнинг, одамларнинг социал таъминоти ва уларни ижтимоий ҳимоя қилишнинг мутлақо қониқарсизлиги, қишлоқ аҳолисининг атиги 5 фоизи канализация ва водопровод билан, салкам 50 фоизи ичимлик сув билан, 17 фоизи табиий газ билан таъминланганини нормал аҳвол, деб ҳисоблаш мумкин эмаслиги очиқ айтилди. Кўрилаётган барча чораларга қарамай, аҳолини уй-жой, соғлиқни сақлаш, маданият, маиший хизмат объектлари, мактаблар, болалар боғчалари ва ҳоказолар билан таъминлашда сезиларли силжишларга эришилмаётгани кескин танқид қилинди.

Ишсизлик муаммосини ҳал этиш бўйича Юртбошимиз қуйидагича таклиф киритди: “Масалан, Фарғона областини олайлик, бу ерда 149 та колхоз ва совхоз бор. Агар ҳар бир хўжа ликда 50–60 кишилик қурилиш бригадаси тузиб, улар қурилиш материаллари билан таъминланса, бундай бригадалар аҳоли билан шартнома асосида уй–жой қуришлари мумкин бўлур эди. Фақат шунинг эвазига 7,5 минг кишини иш билан таъминлаш мумкин бўларди. Хўжаликларда ғишт, дурадгорлик буюмлари ва бошқа нарсалар тайёрлайдиган ёрдамчи корхоналар бунёд этишга киришилса–чи. Масалан, Хоразм областида шундай иш тутиш қурилиш материаллари тақчиллигини бартараф этиш билан бирга уч йил мобайнида ишлаб чиқаришга қўшимча тарзда 2,5 минг кишини жалб этиш имконини беради. Бу одамларни ижтимоий ишлаб чиқаришга жалб этишнинг тўғридан–тўғри йўлидир. Уларга меҳнат дафтарчалари бериш, пенсия билан таъминлаш мумкин бўлади. Бунинг устига, улар ўзлари учун қурилиш ишларини, томорқа участкаси орқали эса ўз оилаларининг озиқ–овқат маҳсулотлари билан кўп жиҳатдан таъминлашларини ҳар қандай ҳолда тутсак, бу ишдан кўриладиган

Ўзбекистонда 1989 йилнинг иккинчи ярмидан бошланган ўзгаришлар Гдлян гуруҳига нисбатан муносабатларни ҳам кескин ўзгартириб юборди. “Пахта иши” билан боғлиқ бўлган қонунбузарликларни фош этиш, бегуноҳ кишиларни оқлашда Ўзбекистоннинг янги раҳбари Ислон Каримов бошчилигида кенг кўламли ишлар бошланди. Бу ишлар Марказдан ҳеч қандай рухсат сўрамасдан мустақил тарзда олиб борилди. Шундай мураккаб шароитда иттифоқдош республикалар ичида биринчи бўлиб республика Бош прокурори Президент Ислон Каримовнинг тавсиясига кўра тайинланди. Юртбошимиз Бош прокурор олдига республикамиз манфаатларини ҳимоя қилиш, биринчи навбатда, “пахта иши” бўйича ноҳақ қамалаган фуқароларнинг ҳақ-ҳуқуқини тиклаш масаласини қўйди. Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми 1989 йил 12 сентябрда “Пахтачиликда қўшиб ёзишга йўл қўйгани учун жиноий жавобгарликка тортилган кишиларни авф этиш мақсадида ҳужжатлар тайёрлайдиган комиссия” ташкил этди. Бу комиссия тергов ҳужжатларини Ўзбекистонга қайтариб, минглаб ишларни қайта ўрганди. Ўзоқ давом этган машаққатли кураш натижасида 2940 кишининг ҳақ-ҳуқуқи

“Пахта иши” тўғрисида Президентимиз шундай деган эди: “Пахта иши” деб аталмиш масалани кўриб чиқишда йўл қўйилган жиддий хатолар ва нуқсонлар, бу масалага ўйламай-нетмай ёппасига ёндашувлар, кўпинча эса иқтидорли одамларни асоссиз равишда актив фаолиятдан четлаштириш, буларнинг ҳаммаси жуда кўплаб одамлар ва уларнинг оилалари тақдирида машъум роль ўйнагани халққа жуда ёмон таъсир қилди”.

Агар ана шу муаммолар мажмуасига яна бошқарув соҳасидаги жиддий хато ва нуқсонларни, “пахта иши” деб аталмиш ишларга маъмурий–буйруқбозлик, ўзбошимчалик билан беъманиларча ёндашиш ҳам қўшилса, шунингдек, халқнинг тарихий ва маданий қадриятларига, расм–русумлари ва анъаналарига худди шу йўсинда баҳо берилгани инobatга олинса, республикадаги социал ва миллатларaro кескинлик сабаблари аён бўлиши ҳақида юртбошимиз ёниб–куйиб гапиради.

Мустақиллик арафасида халқимизнинг шаъни ва ғурури, қонуний ҳуқуқлари, унинг бой тарихи, бебаҳо маданияти, буюк аجدодларимизнинг хотирасига нисбатан тарихий адолатни тиклаш бўйича яна бир қанча қарорлар, шу жумладан, анъанавий халқ байрамлари, урф–одат ва маросимларни қайта тиклаш тўғрисидаги қарорлар қабул қилингани ҳам улкан жасоратли қадам бўлди.

1990 йил 21 мартдан бошлаб, энг қадимий байрамларимиздан бири Наврўз умумхалқ байрами сифатида нишонланди. Наврўз анъаналарига биноан, қариялар, болалар, беморлар, ногиронлар ҳолидан хабар олиш, бева–бечора ва

Пахтачиликда алмашлаб экишни жорий этишга асосланган илмий йўлдан бориш соҳасида жиддий қадамлар қўйилгани, 1991 йилда пахта толаси етиштиришни 100 минг тонна камайтириш, давлат буюртмаси даражасини эса етиштирилган маҳсулотнинг ярмидан оширмаслик вазифасини қўйилаётгани, пахтадан бўшаган ерлардан эса одамларнинг энг зарур эҳтиёжларини қондириш учун, шу жумладан, чорвачилик маҳсулоти етиштиришни кенгайтириш учун фойдаланиш вазифаси қўйилди.

“Шу билан бир қаторда районлар, шаҳарлар, йирик посёлкаларда кенг соҳали касалхоналар, поликлиникалар, фельдшерлик–акушерлик пунктлари, туғуруқхоналарнинг кенг шохобчаларини жадал суръатлар билан ривожлантириш, жойларда участка касалхоналарини қайта тиклаш керак... Халқ таълими, ёш авлодга таълим ва тарбия бериш соҳаси тубдан янги ёндашувлар талаб қилади. Болаларни мактабгача тарбия муассасалари билан таъминлашда кескин бурилишга эришиш зарур. деб, юртбoshимиз халқимизнинг ижтимоий–социал соҳадаги эҳтиёж ва манфаатларини қондириш масалаларига ҳам алоҳида эътибор қаратилади.

Мустақиллик сари қўйилган энг муҳим сиёсий, ҳуқуқий қадамлардан бири – бу 1990 йил 20 июндаги Ўзбекистон ССР Олий Советининг иккинчи сессиясида қабул қилинган Мустақиллик декларациясининг қабул қилиниши бўлди. Декларацияда шундай дейилади: Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Совети:

- ўзбек халқининг давлат қурилишидаги тарихий тажрибаси ва таркиб топган бой анъаналари,
 - ҳар бир миллатнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини таъминлашдан иборат олий мақсад ҳақи,
 - ҳар бир кишининг фаровон ҳаёт кечиришини таъминлашни олий мақсад деб билган ҳолда,
 - Ўзбекистон халқларининг келажаги учун тарихий масъулиятни чуқур ҳис этган ҳолда,
 - халқаро ҳуқуқ қоидаларига, умумбашарий қадриятларга ва демократия принципларига асосланиб,
- Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг Давлат мустақиллигини эълон қилади».

**Мустақилликка эришиш оstonасида инсон
манфаати, ҳуқуқ ва эркинликларининг
таъминланиши**

Ўзбек тилига давлат мақоми
берилиши

Кам таъминланган
фуқароларнинг ижтимоий
ҳимоя қилиниши саломатлиги
ҳолати ва соғлиқни сақлаш ва
тиклаш

“Виждон эркинлиги ва диний
ташкilotлар тўғрисида”ги
Қонуннинг қабул қилиниши

Аҳолига томорқа ва уй-
жой учун ерлар
ажратилиши

Тарихий меърос ва
миллий қадриятларнинг
тикланиши

Мустақиллик
декларациясининг қабул
қилиниши

1991 йил 18 августда Москвада юз берган сиёсий тўнтариш алангаси сўнмаган бир шароитда 1991 йил 31 августда XII чақириқ Ўзбекистон Олий Кенгашининг навбатдан ташқари олтинчи сессияси ўз ишини бошлади. Ана шу сессияда президентимиз Ислон Каримов Ўзбекистон Республикасининг Давлат мустақиллигини эълон қилди. Сессияда қабул қилинган ҳужжатда шундай дейилади: «Ўзбекистон сабоқ чиқариб ва ССР Иттифоқининг сиёсий ҳамда ижтимоий ҳаётидаги ўзгаришларни эътиборга олиб, ҳалқаро ҳуқуқий ҳужжатларда қайд этилган – ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқига асосланиб, Ўзбекистон халқларининг тақдири учун бутун масъулиятни англаб, шахснинг ҳуқуқ ва эркинликлари мустақил давлатлар ўртасидаги чегараларнинг бузилмаслиги тўғрисидаги Хельсинки шартномаларига қатъий садоқатини баён этиб, миллати, диний эътиқоди ва ижтимоий мансублигидан қатъи назар, республика худудида яшовчи ҳар бир кишининг муносиб ҳаёт кечириши, шаъни ва қадр-қимматини таъминлайдиган инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлат барпо этишга интилиб, “Мустақиллик Декларацияси”ни амалга ошира бориб Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Ўзбекистоннинг Давлат мустақиллигини ва озод суверен давлати бўлиб, Ўзбекистон Республикаси ташкил

**Эътиборингиз учун
рахмат**